

Nem csak a biológiai sokféleség, hanem az életminőségünk is áldozata lehet a világszerte közel 3500 idegenhonos, inváziós fajok előretörésének

A biológiai sokféleséggel és az ökoszisztéma szolgáltatásokkal foglalkozó kormányközi platform (IPBES) új tanulmánya szerint az emberi tevékenységnek köszönhetően több mint 37 000 idegenhonos faj került be a világ különböző régióiba és élőhelyeire, amely példátlan ütemben növekszik. Közleményük szerint ezek közül több mint 3500 káros, idegenhonos, inváziós faj, amelyek nagymértékben veszélyeztetik a természetet, a természet által az embernek nyújtott szolgáltatásokat és a jó életminőséget. Az idegenhonos inváziós fajok világszerte fenyegetik a természetet, a gazdaságot, az élelmiszerbiztonságot és az egészséget. Globálisan a növény- és állatfajok kihalásának 60%-ban kulcsszerepet játszanak. Éves veszteségek és kiadások mára meghaladják a 423 milliárd dollárt és ez a szám 1970 óta minden évtizedben megnégyszereződik.

Az inváziós fajok vizsgálatára hazánkban is nagy hangsúly fektetnek. Tavaly az Egészségbiztonság Nemzeti Laboratórium részeként, az Ökológiai Kutatóközpont vezetésével létrejött az Invázióbiológiai Divízió, amelyek küldetése, hogy távoli szakterületeket átfogva egységes koncepció mentén adjon választ az inváziós fajok által okozott kihívásokra. Az Invázióbiológiai Divízió célja, hogy 16 kutatócsoport együttes munkája révén hozzájáruljon az invázióbiológiai jelenségének megértéséhez, feltárja az inváziók ökológiai, társadalmi és gazdasági következményeit, valamint lehetséges előjelzési és védekezési módokat dolgozzon ki.

Az inváziós idegenhonos fajok, amelyekről gyakran már csak túl későn vesznek tudomást, komoly gondokat okoznak minden régióban és országban. Az IPBES 143 tagállamának képviselői által Bonnban (Németország) jóváhagyott, az inváziós idegenhonos fajokról és azok visszaszorításáról szóló értékelő tanulmány megállapítja, hogy a biológiai sokféleség és az ökoszisztémák drámai változása mellett az inváziós idegenhonos fajok globális költségvonzata 2019-ben meghaladta az évi 423 milliárd dollárt, és az összeg 1970 óta minden évtizedben legalább megnégyszereződött.

2019-ben az IPBES globális értékelő tanulmánya megállapította, hogy az inváziós idegenhonos fajok a biológiai sokféleség csökkenésért felelős öt legfontosabb közvetlen kiváltó ok közé tartoznak. A másik négy a szárazföld és tengerek használatának változása, a fajok közvetlen kitermelése és zsákmányolása, az éghajlatváltozás és a környezetszennyezés. A tanulmány hatására az IPBES megbízást kapott, hogy gyűjtse össze a rendelkezésre álló tényeket és dolgozzon ki szakpolitikai megoldási javaslatokat a biológiai invázió kihívásainak kezelésére. A jelentésen 49 ország 86 szakértője négy és fél évig dolgozott több mint 13.000 forrást, köztük az őslakos népek és a helyi közösségek igen jelentős hozzájárulásait felhasználva. Ezzel ez minden idők legátfogóbb értékelése az inváziós idegenhonos fajokról.

Miközben történelmileg számos fajt szándékosan telepítettek be haszon reményében, az IPBES jelentés megállapítja, hogy a végül az invázióssá váló fajok negatív hatásai óriásiak mind a természetre, mind az emberekre nézve.

„Globálisan az inváziós idegenhonos fajok az állatok és növények nyilvántartott kihalásának 60%-ban jelentős szerepet játszottak, és 16 %-ban az egyedüli okozói voltak. Ezen kívül legalább 218 olyan idegenhonos inváziós faj van, amely több mint 1200 faj

helyi eltűnésért felelős. Valójában a biológiai inváziók őshonos fajokra gyakorolt hatásainak 85%-a negatív” – mondta Pauchard professzor.

Az észak-amerikai hódok (*Castor canadensis*) és a csendes-óceáni osztrigák (*Magallana gigas*) például az élőhelyek átalakításával megváltoztatják az ökoszisztémát, ami az őshonos fajokra nézve gyakran súlyos következményekkel jár.

Az inváziós idegenhonos fajoknak az emberek számára nyújtott természeti hozzájárulásokra gyakorolt dokumentált hatások közel 80%-a is negatív – különösen az élelemforrásokban okozott károk révén -, mint például az európai parti rák (*Carcinus maenas*) hatása a kereskedelmi célú kagylótelepekre Új-Angliában, vagy a karibi hamis kagyló (*Mytilopsis sallei*) által Indiában a helyi jelentőségű halászott állományokban okozott károk.

Hasonlóképpen, a feljegyzett hatások 80 %-a negatívan befolyásolja az emberek életminőségét – például olyan, az egészséget érintő hatások révén mint a különböző inváziós, idegenhonos szúnyogfajok által terjesztett betegségek, a malária, a Zika és a Nyugat-Nílusi láz. Az idegenhonos, inváziós fajok a megélhetésre is rossz hatással lehetnek, például a Viktória tóban a vízjácint (*Pontederia crassipes*), a világ legelterjedtebb szárazföldi inváziós fájának térhódítása a tilápia állomány csökkenését okozta, és a halászat hanyatlásához vezetett. A második és a harmadik legelterjedtebb inváziós faj világszerte a közönséges sétányrózsa, és a fekete patkány, amelyeknek az emberre és a természetre gyakorolt hatásai egyaránt mélyrehatóak.

A jelentés szerint a biológiai inváziók hatásainak 34%-át Amerikából, 31%-át Európából és Közép-Ázsiából, 25%-át Ázsiából és a csendes-óceáni térségből, 7%-át pedig Afrikából jelentették. A legtöbb negatív hatásról a szárazföldön (kb. 75%) számoltak be – különösen az erdőkben és a művelt területeken -, és jóval kevesebbet az édesvízi (14%) és tengeri (10%) élőhelyeken. Az inváziós idegenhonos fajok a szigeteken okozzák a legnagyobb károkat, mivel az idegenhonos növények száma már a szigetek több mint 25%-án meghaladja az őshonos növények számát.

„Az inváziós idegenhonos fajok jelentette jövőbeli veszély komoly aggodalomra ad okot” – mondta Roy professzor. „A ma ismert 37 000 idegenhonos faj 37%-át 1970 óta jelentették be – nagyrészt az egyre intenzívebb nemzetközi kereskedelem és emberi utazás miatt. Ha így folytatjuk, előrejelzéseink szerint az idegenhonos fajok száma ugyanígy fog tovább növekedni.”

„Mivel az előrejelzések szerint nagyon sok tényező romlására számítunk, így várható, hogy az idegenhonos inváziós fajok terjedése és hatásaik növekedése is jelentősen fokozódni fog. A gyorsuló globális gazdaság, a szárazföldek és tengerek használatának intenzívebb és egyre kiterjedtebb változása, a demográfiai változásokkal együtt valószínűleg az inváziós idegenhonos fajok számának növekedéséhez vezetnek világszerte. Még új idegenhonos fajok betelepítése nélkül is, a már megtelepedett idegenhonos fajok elterjedése területének növekedése és új régiókban és országokban való megjelenése várható. A klímaváltozás pedig tovább nehezíti a helyzetet. „A jelentés kiemeli, hogy az inváziós idegenhonos fajok és a változások egyéb mozgatórugói közötti kölcsönhatások valószínűleg felerősítik egymást – például az inváziós idegenhonos növények kölcsönhatásba léphetnek az éghajlatváltozással, ami intenzívebb és gyakoribb tüzeket eredményez (mint például a közelmúltban világszerte tapasztalt pusztító erdőtüzek némelyike), ami viszont még több szén-dioxidot juttat a légkörbe.”

Pozitívumként a jelentés kiemeli, hogy a jövőbeni biológiai inváziók, inváziós idegenhonos fajok és azok hatásai hatékony kezeléssel és integráltabb megközelítésekkel megelőzhetők.

A jelentés szerint a megelőzési intézkedések – mint például a biológiai határbiztonság és a szigorúan betartott importellenőrzés – sok esetben beváltak, például a barna marmoros bűzbogár (*Halyomorpha halys*) terjedésének visszaszorítása terén Ausztráláziában elért sikerek. A felkészültség, a korai felismerés és a gyors válasz eredményesnek bizonyult az idegenhonos fajok megtelepedési arányának csökkentésében, és különösen fontos a tengeri és a kapcsolódó vízrendszerek esetében. A jelentés az afrikai, ázsiai és latin-amerikai kistermelőket segítő PlantwisePlus programot jó példaként emeli ki, rámutatva a folyamatos monitoring stratégiák fontosságára az új idegenhonos fajok észlelésében.

Néhány inváziós idegenhonos faj esetében az irtás sikeres és költséghatékony megoldás volt, különösen elszigetelt ökoszisztémákban, kicsi és lassan terjedő populációk esetében, például szigeteken. Francia Polinéziában például a házi patkányt (*Rattus rattus*) és az üregi nyulat (*Oryctolagus cuniculus*) sikeresen kiirtották. A tanulmány szerint az idegenhonos növények kiirtása nagyobb kihívás, mivel a magok hosszú ideig szunnyadhatnak a talajban. A szerzők hozzátesszik, hogy a felszámolási programok sikere többek között az érdekelt felek, az őslakosok és a helyi közösségek támogatásától és elkötelezettségétől is függ.

Ha a kiirtás valamilyen okból nem is lehetséges, azért az inváziós idegenhonos fajok gyakran kordában tarthatók – különösen szárazföldi és zárt vízi rendszerekben, valamint akvakultúrában –, például az inváziós idegenhonos „Asian tunicate” (*Styela clava*) visszaszorítása a kanadai kék-kagyló tényészetekben. A sikeres elkülönítés lehet fizikai, kémiai vagy biológiai – a különböző módszerek alkalmassága és hatékonysága a helyi körülményektől függ. A biológiai védekezés eredményesnek bizonyult az inváziós idegenhonos növények és gerinctelenek ellen, mint például a rozsdagomba (*Puccinia spegazzinii*) betelepítése a keserű szőlő (*Mikania micrantha*) elleni védekezéshez az ázsiai-csendes-óceáni térségben. A módszer az ismert esetek több mint 60%-ában sikerrel járt.

„A jelentés egyik legfontosabb üzenete az, hogy az inváziós idegenhonos fajok elleni küzdelemben igenis elérhető nagy előrelépés” – mondta Stoett professzor. „Amire szükség van, az egy országhatárokon és a biológiai biztonság biztosításában érintett ágazatokon – beleértve a kereskedelmet és a szállítmányozást, az emberi és növényi egészséget, a gazdasági fejlődést és még sok mást – túlmutató kontextus-specifikus, integrált megközelítés. Ez pedig a természet és az emberek számára is igen jelentős előnyökkel járna.”

A jelentésben többek között a következő lehetőségeket vizsgálták: ágazatokon és léptékeken átívelő összehangolt szakpolitikák és eljárásrendek, elkötelezettség és források biztosítása, ismeretterjesztés és a lakosság bevonása, például a „check, clean and dry” elnevezésű programhoz hasonló közösségi tudomány (citizen science) programok, nyilvános és kölcsönösen átjárható információs rendszerek, tudáshiányok pótlása (a szerzők több mint 40 olyan területet azonosítottak, ahol további kutatásra van szükség), valamint a széles körű és igazságos kormányzás.

„Az inváziós idegenhonos fajok sürgető problémája, amely folyamatosan növekedve komoly károkat okoz a természet és az emberek számára egyaránt, teszi ezt a jelentést annyira értékesé és időszerűvé” – mondta Dr. Anne Larigauderie, az IPBES ügyvezető titkára. „A világ kormányai tavaly decemberben, az új Kunming-Montreali Globális Biodiverzitás Keretrendszer részeként megállapodtak abban, hogy 2030-ig legalább 50%-

kal csökkentik a kiemelt invazív idegenhonos fajok megtelepedését. Ez egy alapvető, ugyanakkor nagyon ambiciózus kötelezettségvállalás. Az IPBES inváziós idegenhonos fajokról szóló jelentése tényeket, eszközöket és megoldási lehetőségeket kínál ahhoz, hogy ez a kötelezettségvállalás könnyebben teljesíthető legyen.”

Sajtókapcsolat:

- Draskóczy Eszter, kommunikációs vezető
- draskoczy.eszter@ecolres.hu

Eredeti tartalom: Ökológiai Kutatóközpont

Továbbította: Helló Sajtó! Üzleti Sajtószolgálat

Ez a sajtóközlemény a következő linken érhető el:

<https://hellosajto.hu/6405/nem-csak-a-biologiai-sokfeleseg-hanem-az-eletminosegunk-is-aldozata-lehet-a-vilagszerte-kozel-3500-idegenhonos-invazios-fajok-eloretoresenek/>